

— Hát menjünk hozzám. Özvegy, magányos ember vagyok már. Nem zavar soha, senki.

— Menjünk.

— Fiatal finánc örvezető voltam, 26-ban sokat jártuk a tanyavilágot. Egyszer épp pálinkaüstökért hajszoltuk éjjel az alsótanyai parasztokat. Hát, két örvezető barátommal eléhezve, eltörődve érkezünk vissza a városba. De enni kéne, de inni is kéne, hát hová menjünk, hová menjünk, menjünk Onozó Poldihoz. Akkor még a rakparton volt a kocsmája. Elég az egyhez, hogy füstölt füle-farkával főzött, zöldséggel körülduggatott bablevest ettünk, kis borocskát ittunk hozzá. Már jól megbékéltünk a világgal, beállított Juhász Gyula. Az ajtó nyitva volt, ez olyan augusztus végi kigombolós nappalon volt, délelőtt úgy tíz óra körül. Rajtunk kívül nem is volt más Poldinál. Juhász Gyula kikért egy fél liter bort, tőlünk távolabb egy asztalhoz leült, és míg Poldi ott matatott körülötte, fennszóval kérdezte tőle, hogy tud-e neki cigarettát adni. Akkoriban nem árulhatott a kocsmáros dohányfélét. Azt mondta Poldi, hogy nincs. Nem mert előttnk adni. Én meg tudtam, hogy dohányos embernek nem is élet az élet bor mellett, ha nincs neki füstölínivalója. Odamentem hozzá, kipattintottam az ezüst cigarettatárcámát, és megkínáltam. Princesasom volt, azt szívtam. Elfogadta. Köszönésképpen mindjárt bort akart nekem önteni. Mondom, a barátaimmal vagyok. Erre fogta a fél liter borát, átkéredzkedett hozzánk. Bemutatkozott. Mindönknek rendelt még egy fél litert. De volt már akkor mibennünk a tanyáról jöttünkben is. Iszogattunk, koccintgattunk. Mikor a Juhász borát kezdtük inni, már virágzott bennünk a nóta. Ugye, fiatalok voltunk, mi bajunk volt. Ettünk, ittunk. Kínálgattam Juhász Gyulát cigarettával. Egész doboz princesast elébe adtam. Volt a fináncnak, minket mindennel tömtek. Elfogadta. Újra bort akart rendelni. Nem kívántuk. Mi rendeltük a következő rundot. Ittunk, koccintgattunk.

— Juhász Gyula szolt-e valamit?

— Nem szolt az, hallja, semmit. Csak amikor a poharat emeltük, emelte ő is. Ivott. A nóta nem kellett neki. A figyelme nem kapaszkodott bele. Nézett maga elé. Szívta a cigarettát.

— És a bácsiék sem szoltak hozzá? Nem beszélgettek?

— Hát nem volt nekünk mit beszélni. Nem is beszélni mentünk oda. Ott csak a poharak beszélgettek meg a gegők, míg lekortyoltuk a rizlinget. Jó kis homoki rizlinget ittunk, öttömösit. Ott volt a szőlője Poldinak. Tudom, mert mi adóztattuk, hitelesítettük mindig.

— De hát tudták a bácsiék, hogy ki az a Juhász Gyula?

— Tudtuk, persze. Nagy koromban szegedi voltam én. Csongrádi születésű. Tudtam, ki az a Juhász Gyula, de hát ki volt ő, egy finánc örvezetőhöz képest? Kérem szépen, annak nem volt egy cigarettája, egy rendes ruhája, rendes kosztja. Hát az a Juhász Gyula kéremszépen, egy fináncörvezetőhöz képest nem volt senki se abban az időben. Ezt elhiheti nekem.

(Folytatjuk.)

VÁGVÖLGYI ANDRÁS

TANYÁK A TISZATÁJON*

1967 novemberében vizsgálatot végeztünk a szegedi járás négy körzetében 60 véletlenszerűen kiválasztott tanyában annak megállapítására, hogy az itt lakó emberek milyen anyagi-gazdasági, művelődési és egészségügyi viszonyok között élnek, életmódjukat milyen tényezők befolyásolják, illetve határozzák meg és mennyire elégedettek viszonyaikkal. Interjúnkban súlypontozottan szerepelt az ember és a tanya, mint települési forma problémája, az itt lakók elégedettsége, illetve elégedetlensége az adott viszonyokkal, megvizsgáltuk a társas kapcsolatok kérdését és az emberek véleményét a tanyarendszer jövőjével kapcsolatban.

Vizsgálatunkat az úgynevezett *lány interjú* módszerével végeztük el, amely módszer feltételezi, hogy az interjúőr az interjú alanyával lehetőség szerint szoros bizalmi viszonyba kerüljön. Az interjúkat a József Attila Tudományegyetem népművelési speciálkollégiumának bölcsészhallgatói folytatták előre elkészített vázlat alapján.

A feladatnak megfelelően a négy kijelölt körzetben néhány próba-interjút készítettünk. Azt szándékoztuk kipróbálni, hogy az interjú-vázlat mennyire használ-

* Részlet a VÁTI Településtudományi Irodája megbízásából végzett vizsgálat beszámolójából.

ható, melyek azok a kérdések, amelyeknél esetleg problémák merülhetnek fel. A próba-interjúk kapcsán az is törekvésünk volt, hogy ismeretet szerezzünk a felvétel technikájában, hogy ennek birtokában az interjút végző egyetemi hallgatókat megfelelően felkészíthessük.

A próba-interjúk tapasztalatai felhívták a figyelmet arra, hogy nagy különbség van a műút melletti tanyákban és a műúttól távolabb, beljebb lakók jövedelme, elvárásai és életmódja között. Ezért egy olyan felvételi eljárást dolgoztunk ki, amely körülbelül egyenlő mértékben veszi figyelembe a műút melletti és az úttól távolabb fekvő tanyákat. Valószínű, hogy a kapott kép ezáltal hullámzóbb lett, de az a véleményünk, hogy ezzel a módszerrel a valóságot sokkal inkább sikerült megközelíteni.

Az előbbieken leírt módon történt eljárás során vizsgáltuk meg a 60 tanyát. Arra is törekedtünk, hogy lehetőség szerint nagyjából egyenlő arányban sikerüljön férfiakkal és nőkkel beszélgetést folytatni, így 33 férfival és 27 nővel készítettünk interjút.

Az adatok értékelésénél szembetűnő, hogy mennyire kiegyensúlyozott viszonyok vannak az egy tanyára eső lakosság számában a megvizsgált négy körzetben.

1. SZ. TÁBLÁZAT

Balástya	15 tanyában	50 személy lakik	átlag: 3,3 fő/tanya
Csengele	15 tanyában	45 személy lakik	3,1 fő/tanya
Domaszék	15 tanyában	48 személy lakik	3,2 fő/tanya
Szatymaz	15 tanyában	47 személy lakik	3,1 fő/tanya
Összesen		190 személy	

Annak megállapítására, hogy az egyes korcsoportok milyen arányban képviselik magukat a 190 személy között, az alábbiakban az egyes körzetekre vonatkozóan bemutatjuk a kapott eredményeket:

2. SZ. TÁBLÁZAT

	14 év alatt	15—20	21—30 é v k ö z ö t t	31—40	41—50	50 év felett
Balástya	12	1	8	7	2	20
Csengele	7	8	6	5	7	12
Domaszék	5	8	8	6	5	16
Szatymaz	11	6	5	5	4	16
Osszesen	35	23	27	23	18	64 = 190

Érdekes képet mutat a megvizsgált 190 személy foglalkozásbeli megoszlása.

3. SZ. TÁBLÁZAT

	tsz tag	tsz nyugd.	ipari dolg.	kise- gítő csa- ládtag	értelm. alkalm.	eltar- tott	tan.	htb.	egyéb
Balástya	19	3	—	1	—	1	6	14	6
Csengele	14	3	4	—	3	—	4	12	5
Domaszék	16	2	5	2	3	—	4	6	10
Szatymaz	14	—	1	1	6	2	6	8	9
Osszesen	63	8	10	4	12	3	20	40	30

Az interjúk tanúsága szerint a termelőszövetkezetekben és a termelőszövetkezeti csoportokban dolgozók a közvetlen környéken, a legtöbb esetben egy-két kilométer távolságon belül dolgoznak, az értelmiségi és alkalmazotti foglalkozásúak egy része is ugyanígy. Munkahely szempontjából csak az ipari munkások és néhány alkalmazott képez kivételt, ezek ugyanis zömmel szegedi üzemekben és vállalatoknál dolgoznak.

Ebben a kis mintában is mutatkozik egy olyan tendencia, amely Szeged *urbanizációjával* kapcsolatos. Ismeretes, hogy a városba való beáramlás üteme az elmúlt években erősen felfokozódott. Azok a betelepülők, akik egykori Csongrád és Békés megyei egzisztenciájukat feladták és ottani házukat és egyéb ingatlanukat eladva Szegeden vállaltak munkát, az esetek egy részében a város közigazgatási határain belül nem tudtak megfelelő ingatlant vásárolni, így a közvetlen környéken (Domaszék, Szatymaz) vásároltak viszonylag előnyösen a tanyát maguknak. Ilyen jelleggel két helyen is találkoztunk, ami meglepő ebben a kis mintában. A jelenség mindenesetre további hasonló vizsgálatoknál figyelmet érdemelne.

4. SZ. TÁBLÁZAT

A megvizsgáltak iskolai végzettsége*

	nincs végzettsége	o s z t á l y						közép-isk.	tanító-képző	főisk.	gép-író-isk.	gazd. isk.
		3	4	5	6	7	8					
Balástya	3	4	5	2	8	2	12	1	—	—	—	—
Csengele	—	1	1	5	12	—	15	1	2	1	—	—
Domaszék	1	—	4	1	13	2	14	2	1	1	—	1
Szatymaz	1	1	1	2	14	1	14	1	—	—	3	2
Osszesen	5	6	11	10	47	5	56	5	3	2	3	3

* A táblázatban nem szerepelnek az iskolába még nem járó vagy általános iskolás korú gyermekek.

A múlt rendszer művelődési monopóliumának következménye még ma kimutatható az idősebb korosztályok tagjainál, ugyanis a semmit sem, illetve csak az alsó elemi iskolai osztályokat végzetek kizárólag az 50 évnél idősebbek között található. A ma tanyán élő 20—30 évesek általában elvégzik a nyolc általános iskolát, a lemorzsolódás nem jelentős. Nem kerülheti el a figyelmünket az az érdekes jelenség, hogy a 15 szatymazi családból 3 lány végzett gép- és gyorsíró iskolát és helyezkedett el adminisztrátorként helyi és szegedi irodákban.

A 60 tanyához a termelőszövetkezetek megalakítása előtt 546 kh és 1277 □-öl földterület tartozott. Ez azt jelenti, hogy egy tanyára átlagban 9,1 kh földterület esik, s ez nem jelentéktelen.

Egészen más képet mutat az egyes körzetekhez tartozó földterület nagysága. Itt átlaggal számolva a következő eredményeket kapjuk:

Balástya: 9,8 kh/tanya
Csengele: 7,4 kh/tanya
Domaszék: 13,5 kh/tanya
Szatymaz: 5,5 kh/tanya

Itt kell megjegyezni, hogy az 1945. évi földosztásnál a vizsgált négy körzetben összesen csak 5 olyan család volt, amelyek földet kaptak, összesen 14 kh-t.

A termelőszövetkezeti átszervezés után kialakult helyzetet mutatja, hogy a vizsgált négy körzetben 52 kh-nak megfelelő területen folyik háztáji gazdálkodás. Ennek megoszlása körzetenként a következő:

Balástya: 1720 □-öl/tanya
Csengele: 1461 □-öl/tanya
Domaszék: 1842 □-öl/tanya
Szatymaz: 1201 □-öl/tanya

A fentiekből látható, hogy e négy körzetben a bevitt földterület nagyságával egyenes arányban maradt meg bizonyos nagyságú háztáji földterület, ami különösen akkor szembetűnő, ha a fenti adatokat egybevetjük az előbbi táblázattal.

A társulási formák között szakszövetkezetet nem találtunk, a vizsgált tanyák körzetében csak termelőszövetkezet és termelőszövetkezeti csoport működik.

A feldolgozás és rendszerezés céljából a tanyákat öt kategóriába soroltuk és az alábbiakban adjuk meg az e pontokra vonatkozó eredményeket:

5. SZ. TÁBLÁZAT*

	Régi épület jó állapotban, hagyományos bútorokkal	Régi épület szegényes berendezéssel	Szép, gondozott tanya, elfogadható berendezéssel	Új tanya, az átlagnál jobb berendezéssel	Régi, rozoga épületek, kopott és szegényes berendezéssel
Balástya	1	3 R	5 R	3 R	3 RR
Csengele	1	3 R	6 RRR	2 R	3
Domaszék	2 R	2 R	4 R	7 RRRRR TV	—
Szatymaz	4 RRR	1 R V	5 RR V	3 RRR V	2
Osszesen	8 (4R)	9 (4R) (1V)	20 (7R) (1V)	15 (10R) (1V) (1TV)	8 (2R)

* R az illető csoportban egy rádiót

TV az illető csoportban egy televíziós készüléket

V az illető csoportban egy villamosított tanyát jelent

Meglepő, hogy a megvizsgált tanyák felében sincs rádió, ez a szám mélyen az országos átlag alatt van. A villamosítás képe még ennél is sokkal rosszabb, hiszen csak három tanya villamosított, ebből következik, hogy a televízió sem terjedhetett el. Itt is megjegyezzük, amire a későbbiek folyamán szükségképpen még úgyszólván visszatérünk: a villamosítás igen magas költségei sok tanyai családot elriasztanak a villany bevezetésétől, pedig a feltételek egyébként a vizsgált körzetekben jórészt adottak lennének. Hogy a villamosítás hiánya milyen nagy hatással van az ottani emberek életmódjára és művelődésére, azt külön nem látszik szükségesnek bizonyítani. A villamosítás hiánya indokolja és magyarázza különféle, a házimunka végzését könnyítő háztartási gép elterjedtségi szintjének alacsony voltát is, hiszen ilyeneket csak két tanyában találtunk. Megfigyelhető volt, hogy azokban a tanyákban, ahol nem volt rádió, általában újságot sem járattak vagy vásároltak, de nem is olvastak. A rádiót mint tömegkommunikációs eszközt esetünkben úgy kell látnunk, amely felkelti az egyén érdeklődését az olvasás és a világ eseményei iránt, tehát a rádió elterjedtségi foka egyben mérője is a kulturális és a politikai érdeklődésnek. Az is megfigyelhető volt, hogy rádióval elsősorban azokban a tanyákban találkoztunk, ahol fiatalabb családtagok is voltak, alig volt 3–4 olyan tanya, amelyben kizárólag öregek éltek és rádiójuk is volt. A felvétel során tapasztaltak alapján megállapíthatjuk, hogy a rádió megvásárlása elsősorban nem anyagiakon múlik, hanem az igény határozza meg.

Az előbbieken már bemutattuk a tanyákhoz tartozó földterület nagyságát, a továbbiakban vizsgáljuk meg, hogy ezt a földterületet mire hasznosítják.

A táj adottságaiból következik, hogy a szőlő- és gyümölcsstermesztés határozza meg a termelési kultúrát. Szinte nem is volt olyan tanya, ahol ne lett volna egy kis belső gyümölcsös és szőlő. Benyomásunk szerint nagyon belterjes termelést folytatnak a háztáji földterületen, jövedelmük nagyobb része erről a viszonylag kis területről adódik. Azokban a tanyákban, ahol az állattartás is szerepet játszik — elsősorban a piacra való termelésben —, ott a földterület egy részét kukorica, répa, árpa, rozs termelésére használják fel, de találtunk elsősorban Balástya és Domaszék körzetében olyan tanyákat is, ahol intenzív kertészkedéssel és ezen belül földieper, zöldség- és dinnyetermesztéssel foglalkoztak. Megfigyelhető volt, hogy ezek a családok magukat magasabb jövedelműeknek vallották, mint azok, akik nem kertészkedtek. A jövedelem struktúrájában a háztáji állattartás is jelentős szerepet játszik. A megvizsgált négy körzetben a kép ugyan nem azonos — ez nagymértékben függ az adottságoktól, az értékesítési lehetőségektől stb. —, azt azonban majdnem teljes biztonsággal állíthatjuk, hogy Csongrád, Békés megyék feketeföld-övezetének tanyáival összevetve sem tűnik alacsonyabbnak az itteni háztáji állatállomány, noha ott a szükséges takarmány és eleség megtermelésére jobbak a lehetőségek.

6. SZ. TÁBLÁZAT

A háztáji állatállomány megoszlása darabszám szerint

	lő	sertés	tehén	baromfi*	Juh, kecske
Balástya	4	74	17	382	28
Csengele	1	70	11	729	10
Domaszék	4	57	23	613	41
Szatymaz	2	44	7	314	4

Összesen 11 245 58 2038 83

* ide vettünk fel valamennyi szárnyast

(Folytatjuk.)